

*Д-р Мирјана Сланинка
-Динева*

*Mirjana Slaninka-Dineva,
Ph.D.*

**СОЦИЈАЛНАТА
ПОЛИТИКА ВО РАМКИТЕ
НА СОВРЕМЕНИОТ
ПРАВЕН СИСТЕМ НА
РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА**

**THE SOCIAL POLICY
WITHIN THE FRAME-
WORK OF THE CONTEM-
PORARY LEGAL SYSTEM
IN THE REPUBLIC
OF MACEDONIA**

РЕЗИМЕ

Авторката се залага за проучување на поврзаноста на социјалната политика со социјалното право и другите гранки на правото, бидејќи таа релација има поново историско потекло и не е доволно научноистражувачки третирана.

Со појавата на концептот за преобразување на јавното право во системот на јавните служби (дејности) кој се базира на највисоката социјална норма во која преовладува солидарноста, се наметна потреба, покрај социјалната политика и социјалната заштита (како теорија и практика) да се конституира една сосема нова

SUMMARY

The authoress stands for study of the interrelatedness of the social policy and the social law and the other branches of law since this relation is of more recent historical origin and has not been researched sufficiently. With the occurrence of the concept of transformation of the public law into the public services system which is based on the highest social norm in which solidarity prevails, the requirement of establishing a completely new branch of law both in theory and practice, i.e. the social law was imposed, in addition to social policy and social protection. Elements of economic,

гранка на правото- социјално право - во која се испреплетуваат елементите на економскиот, политичкиот и социјалниот систем (со имплементирани норми на меѓународното и европското социјално право).

Клучни зборови: социјална држава; социјално право; социјална политика; социјална заштита; социјална потреба.

political and social system (with implemented norms of both the international and European social law) are intertwined in his new branch of law.

Key words: social state, social law, social policy, social protection, social requirement.

ВОВЕД

Генерално гледано, неспорен факт е дека постои поврзаност на социјалната политика со правото. Таа е различно димензионирана и се однесува на следните аспекти (одделно за двата феномена): на теорискиот аспект, на нормативно- институционалниот аспект и на социјално-политичкиот аспект. Поврзаноста на двата феномена (на социјалната политика со правото) изобилува со различни материјалноправни и формалноправни содржини, како и со други премиси (религиозни, обичајни, политички, идеолошки). Испреплетеноста на социјалната политика со правото доаѓа до израз при воспоставувањето на соодветни врски на двата феномена каде што е тоа присутно, со одредени јавноправни и приватноправни субјекти (државата, власта, корисниците, социјалните партнери во областа на капиталот и трудот итн.).

Кога се расправа за поврзаноста на социјалната политика со правото, треба да се има предвид дека се работи за две различни категории (т.е. за социјалната политика и за правото), кои имаат сопствени дефиниции (теориски и емпириски), но и различно историско минато.

За разлика од социјалната политика, правото како феномен има исклучително долга традиција. Теолошкото учење за правото потекнува од античките држави, додека теоријата за социјалните функции настанала кон крајот на XIX век (во рамките на буржоаските држави) кога на политичката сцена се појавува слободниот граѓанин, кој има определени социјални права, кои најчесто произлегуваат од работниот однос.

Според Солидаристичката школа, (или учењето за социјалните функции на државата), чиј основач е Леон Диги, правната теорија и практика се

сфаќаат како израз на највисоката социјална норма која произлегла од социјалната солидарност. Всушност, тоа правно учење претставува зародиш на идејата за социјалната држава.

Современиот концепт на социјалната држава (како титулар на социјалните функции на сите модерни западноевропски држави), од крајот на 20-тиот век, запаѓа во криза, односно се губи под притисокот на новите економии засновани врз принципите на глобализацијата и на информатичкото општество. Концептот на социјалната држава се преобразува согласно со постулатите на моделот пазарно-социјално стопанство.

Според еволуцијата на правото, чиј главен протагонист е Александар Кожев, правото не се сфаќа строго нормативистички, туку тоа се испреплетува со различни елементи, меѓу кои најглавни се: економските, социјалните и политичките.

Социјалната политика како теорија и вештина се повеќе е присутна во правото. Таа е основа за конституирањето на социјалното право како нова гранка на правото, која се повеќе ги санкционира социјалноправните односи кои претставуваат основа за остварувањето на социјалната заштита на различни делови на популацијата.

1. СОЦИЈАЛНИТЕ ФУНКЦИИ НА ДРЖАВАТА И ПРАВОТО

Постојат бројни правни школи, посебно од минатиот век, коишто со различна широчина го третирале проблемот на поврзаноста на социјалната политика со правото. Овојпат, анализата ќе се фокусира само на сфаќањата на двајца автори кои дејствувале во Франција, која во научните кругови се третира како “лулка на јавните служби”.

За прв пат во историјата на правните учења, Леон Диги, францускиот юрист почнал да расправа за преобразување на јавното право во право на јавните служби. Се чини дека таквиот однос на Диги кон правото се должи, пред сè, на растежот на функциите што државата ги презема од капиталистите (од граѓанското право и дел од социјалното осигурување на наемните работници), кон крајот на XIX век, кога и се бришат границите меѓу јавното и приватното право (традиционална поделба којашто постоела уште во Римското право). Од тој период па натаму, и правото се дефинира на поинаков начин.

Имено, творецот на солидаристичката теорија, Леон Диги (Duguit, 1929, 1997) правел разлика меѓу јавното и приватното право во следнава смисла: “јавното право е збир на правилата коишто се поставуваат во врска со уредувањето и извршувањето на јавните служби”. Според него, секој закон се донесува со цел да се уреди и обезбеди извршувањето на голем број на јавни служби. Секој закон е, пред сè, закон за една јавна служба”. Се чини дека овој принцип е општовачечки во правната технологија кај нас, ценејќи ја ситуацијата во легислативата денес, па и порано (во периодот од пред половина век).

Според Диги, системот на јавното право еволуира во системот на јавните служби. Исто така, авторот смета дека модерното јавно право треба да се сфати на реалистички и на социјалистички начин. Тој смета дека законот не претставува заповед на државата, туку статут на една служба или група.

За правната еволуција и неговата се поголема универзализација и растечката унификација и хомогеност прв од филозофите и антрополозите расправаше Александар Кожев во книгата „Феноменологија права”. Според него, (Којева, 1981,1984), “правото е во функција на специфичните општествени или политички интереси”. Тој смета дека правото е специфично човечки феномен. Тоа претставува примена на извесната идеја на правдата врз дадените општествени судири. Правото не може да постои без општеството и не може да се актеализира во државата доколку не е државно право. Правото мора да ги усвои интересите и на општеството и на државата. За да постои правото мораат истовремено да постојат и општеството и државата. Од даденото “позитивно” право се издвојуваат неговите правни елементи, притоа запоставувајќи се што е во него морално, религиозно, политичко итн. Во правото постојат различни интереси:економски, социјално-заштитни, политички. Но, авторот Кожев смета дека е многу тешко да се “оддели” правното од политичкото законодавство. Притоа, правдата (идејата) станува право (стварност) само доколку државата, т.е. владата ја применува (преку извршната и управната власт). Инаку, Александар Кожев е прв од филозофите и антрополозите кој расправал за правната еволуција и неговата се поголема универзализација и растечка унификација и хомогеност.

Во рамките на европските држави се развил концептот на социјална држава (за време на Втората светска војна) кој во деведесеттите години на минатиот век се повеќе “запаѓа во криза”.

Функциите на социјалната држава според обемот и квалитетот на услугите можат да бидат различни во зависност од конкретната социјална политика и социјалната заштита кои се водат на различни нивоа, а со нив се опфатени различни категории на населението, односно граѓаните.

Социјалната држава како социјално-правен концепт од крајот на 20-тиот век западнал во “криза”, бидејќи неговите принципи се под притисок на економската криза, но и на соодветните политички настани, симболично кажано “со уривањето на Берлинскиот ѕид”, кога всушност и започна првата фаза на создавањето на иновираниот модел на социјална држава- моделот на “социјално-пазарно”.

Според анализираните сфаќања, кои и денес имаат своја вредност, се гледа дека правото не претставува теократска творба, ниту пак се сфаќа како “чисто право”, односно дека тоа содржи извесни премиси на обичаите, политиката, религијата и слично.

Ценејќи ги постулатите на анализираните правни школи (преку правната еволуција) не треба да се запостави нивната емпириска примена, која доаѓа до израз во следните концепти:1. во концептот на правната држава,којшто

е најмалку развиен во доменот на јавната управа; 2. во концептот на социјалната држава, којшто е “во криза”; и, 3. во концептот на “правно-политичкото законодавство” (којшто најчесто се јавува во случај на социјално-регулаторна функција на правото, како израз на соодветен компромис на страните во економскиот систем).

Конкретно, при реализацијата на концептот на правната држава (нејзината примена) најмногу доаѓа до израз самоволието на јавната управа.

Со кодификацијата на општата управна постапка и со воведувањето на управно-судската заштита во рамките на управното судство (се мисли на Република Македонија) делумно ќе се намали тоа самоволие, што впрочем го има насекаде, а најмногу во државите на транзиција на сите нивоа (централно и локално).

Кај нас не е јасно дефинирано што се соопфаќа со поимот “социјална држава”, па затоа ќе се послужиме со дефиницијата на германскиот автор д-р Еберхард Бек, кој се занимава со овој проблем и од аспект на синдикалното движење.

Всушност, авторот (Beck, 1998), социјалната држава ја дефинира како “компромис на полето на напнатоста помеѓу трудот, капиталот и државното дејствување, односно таа е социјално регулираниот капитализам”.

Тој смета дека постојат неколку столбови на социјалната држава, а тоа се: материјалното обезбедување на секојдневието, здравстваната заштита и сигурноста во староста, образованието, усовршувањето, правото на работа, обезбедени станбени услови и сеопфатното право за содејство и соодлучување на сите општествени нивоа.” Еберхард Бек смета дека “социјалната држава е во криза”, односно дека постоењето и создавањето на социјалната држава се загорезени, најчесто поради интернационализацијата на производството и трговијата, како и со глобализацијата на финансиските пазари. Се случува социјално-државните регулативи да бидат атакирани. Овој атак секогаш има иста шема: “се скусуваат државните трошоци, платите паѓаат, се укинуваат социјалните услуги на државата. Последиците се непредвидливи: богатите се уште побогати, сиромашните стануваат се посиромашни... Секој седми Европеец веќе е живее под прагот на сиромаштијата. Сопствениците на капиталот, кои сега оперираат низ целиот свет, се чувствуваат доволно силни да ја укинаат социјалната држава... Во климата на распаѓање на солидарните социјални односи започнува ограничувањето на законот”.

Понатаму, авторот смета дека иднината на социјалната држава се состои во нејзината интернационализација, а во нејзиното возобновување треба да учествуваат различни субјекти и движења (не само синдикатите).

Како што видовме, социјалната држава и во рамките на државите на ЕУ е во криза, што ќе има соодветни импликации врз законодавната примена во Република Македонија.

Социјалната политика и социјалното право се категории преку кои најмногу доаѓаат до израз начелата на социјалната држава., односно преку кои се

штитат социјалните и социјално-заштитните права на поединците и нивните примарни групи.

Социјалната политика, преку нормите на социјалното и други гранки на правото, кај нас се европеизира веќе 17 години, но за жал недоволно транспарентно и со минимални ефекти во поглед на заштитата на следните категории: на работноспособно население кое е без работа, на децата, на семејствата кои немаат ниту еден вработен, и на други групи од населението. Иако постојат соодветни научноистражувачки проекти, нивните резултати недоволно се користат при градењето на соодветни стратегии кои можат да се имплементираат во социјално-правниот систем на Република Македонија.

2. СОЦИЈАЛНАТА ПОЛИТИКА ВО КОНТЕКСТ НА СОЦИЈАЛНО-ПРАВНИТЕ НОРМИ

Познато е дека правото на одделни држави сфатено во смисла на национално (или, т.н. домашно право) се преобразува под притисок на меѓународното, односно европското право (правото создадено од институциите на Европската унија). Оваа особено важи за државите кои се уште се во процесот на транзиција, но преферираат да станаат членки на Европската унија, како што е, на пример, Република Македонија. На примерот на државите од Средна и Источна Европа кои во 2004 година станаа членки на Европската унија, (меѓу кои спаѓа и Република Словенија како една од поранешните федерални единици на СФР Југославија), може да се согледа во кои домени беше неопходна хармонизација на националното законодавство во однос на европското законодавство.

На примерот на државите на СЕИ треба да се угледаат и државите-аспиранти за членство во евро-атланските структури, меѓу кои спаѓа и Република Македонија.

Европската унија од државите коишто правеле сопственичка трансформација во економијата бараат креирање на социјалната политика преку нормите на законодавството, преку кои треба да се преземаат и остварат следните реформи: реформа на пензискиот систем; реформа на здравствениот систем; реформа во семејните додатоци; реформа на политиката за домување; реформа на образовниот систем; реформа во политиката за вработување и за невработеноста; и, реформа во социјалната исклученост и сиромаштијата.

Кај нас е неопходно да се изврши хармонизација на правото со европското право во повеќе од 80 закони, во кои спаѓаат и законите од доменот на социјалната политика и социјалната заштита (во рамките на позитивното социјално право). При реформирањето неопходни се експлицитни програми кои ќе бидат засновани на соодветни правни правила од домашното законодавство, но под мониторингот на претставниците на ЕУ.

Всушност, со новелираното законодавство се тендира кон зацврстување на елементите на правната држава, и кон видоизменување на елементите

на социјалната држава. Притоа, правото во политиката воведува извесен ред и законитост, почитување на хиерархијата, и се јавува како самостоен политички фактор. Правото има сопствени внатрешни и технички законitosti. Постојат универзални елементи на правото кои се одредени со универзалните елементи на секое поделено општество, и секоја политика, па и кога се работи за социјалната политика.

Правото е израз на политиката, на политичките односи, израз на стокопаричните односи и на поделбата на оние кои се сопственици, кои се управувачи и на оние со кои се управува.

Познато е дека социјалната политика е од понова дата, дека се сфаќа како практична дејност, но и како наука.

Со индустријализацијата таа беше наметната како императив. Социјалната политика се сфаќа како јавна политика во која се испреплетуваат: правото, економијата, менаџментот, социологијата, итн. Таа најмногу е поврзана со социјалното право, со семејното право; со здравственото и социјалното осигурување; со образованието. Но, исто така, таа содржи елементи коишто имаат социјално-заштитен карактер.

Социјалното право како позитивно право претставува нормативна рамка од која тргнува и произлегува целокупниот систем на социјалното осигурување и социјалната заштита. Притоа, социјалното право има три значења: социјалното право како позитивно право; социјалното право како научна дисциплина; и, социјалното право како наставна дисциплина.

Социјалното право има различни аспекти во рамките на социјалната дисциплина: социолошки, психолошки и социјално-заштитни.

Социјалното право е најблиску до следните гранки на правото: трудовото право; семејното право; административното (или управното) право, и, хуманитарното право.

Генерално гледано, социјалното право ги опфаќа нормите и институциите, потоа корисниците на правата и на престациите (преку изразена волја да станат субјекти на социјалниот однос). Социјалното право е супституција за различните видови на права, како што се на пример, правото на социјална заштита, правото на пензиско и инвалидско осигурување и правото на здравствено осигурување. Во него се содржани елементи на социјалната политика, како една од посебните политики кои придонесуваат за одржување на животниот стандард. Социјалната политика, покрај конкретните социјални програми содржи и програми за едукација на кадрите.

Секој социјалноправен однос е законски нормиран и инкорпорира општоважечки принципи на националното право и на меѓународното социјално право (вклучувајќи го и европското социјално право).

Социјалното право ги инкорпорира следниве видови на социјално обезбедување: пензиско и инвалидско обезбедување; здравствено осигурување и здравствена заштита; боречка заштита; социјална заштита и детска заштита. Република Македонија како држава се јавува во улога на гарант за социјал-

ните права на граѓаните, односно во улога на социјална држава која се базира врз темелните вредности на уставниот поредок кои се прокламирани како “хуманизам, социјална правда и солидарност”. Врз овие вредности треба да се базираат социјалната заштита и социјалната сигурност на граѓаните, посебно во нивното законско нормирање и во примената.

3. СОЦИЈАЛНАТА ПОЛИТИКА ВО ЛОКАЛНАТА ЗАЕДНИЦА-СОЦИЈАЛНО-ЗАШТИТНИ ПРАВА НА ГРАЃАНИТЕ

Бидејќи социјалната и детската заштита како јавни дејности се остваруваат во рамките на локалната заедница според делокругот на ЕЛС, при градењето на стратегиите примарно е да се тргне од основните проблеми и потреби на локалното население. Локалното население, односно жителите на општините и градот Скопје имаат лични и семејни проблеми и потреби, за кои најчесто се смета дека локалната самоуправа, но и државата, треба да им помогне во нивното разрешување и надминување. Во овој дел само накусо ќе бидат презентирани резултатите од две анкетни истражувања (со дистанца од 7 години) од кои се гледа што сметат анкетираниите полнолетни жители на локалните заедници за примарно, односно како основни проблеми и потреби.

Според објавените резултати во рамките на студијата за “Функционирањето на јавните установи во Република Македонија” (2006) и од Документацијата на Проектот “Граѓаните во одлучувањето за областите од локално ниво и значење” (2007 година), се гледа дека постојат одредени разлики, ценејќи ги тогашните и сегашните услови (степенот на безбедноста, стапката на вработеност, животниот стандард и слично).

Најпрво ќе се осврнеме на резултатите од анкетата спроведена на крајот на календарската 2007 година (25.11 - 25.12.2007 година), а потоа, добиените резултати ќе ги компарираме со анкетата што беше спроведена во 2001 година (непосредно по воениот конфликт во државата), со цел да се видат промените во однос на проблемите и потребите на локалното население. Во презентацијата на резултатите ќе биде користена само општата дистрибуција, без да се навлегува детално, според соодветни атрибути на испитуваната популација. Всушност, со таквиот пристап треба да се поттикнат компетентните научни институции и поединци да преземаат продлабочени истражувања коишто треба да бидат со интердисциплинарен пристап, а не да останат само на детекција и перцепција за проучуваните проблеми и потреби.

Прво, се работи за тоа, кои основни проблеми ги имаат испитаниците лично, како и заедно со нивните семејства/домаќинства.

Резултатите (според фреквенцијата) се гледат од табелата 1 (со графика). Сегашните резултати со оние од пред седум години се разликуваат по тоа што проблемот невработеност тогаш беше на трето место, а сега е на прво место (Сланинка-Динева, 2006). Според истоимената студија, на второ место како основен проблем се јавува модалитетот: ”мир, спокојство, сигурност,

стабилна држава, правна држава”, за разлика од денес, кога тој модалитет е речиси на најниско ниво.

На поставеното прашање „Со кои основни проблеми вие и вашето семејство сте се сретнувале во последните неколку години?“ (со можност за повеќе одговори) ги добивме следните резултати:

Табела 1: (состојба:декември, 2007 година):

Основни проблеми	Жителите на Скопје	Жители-те на 13-те ЕЛС	Вкупно
Невработеност	90	160	250
Мали плати	83	156	239
Сиромаштија/несоодветни семејни буџети	87	156	243
Неадекватно задоволување на јавните услуги(образование, здравство, култура, соц.зашт., одмор и рекр., детска зашт. сл.)	28	65	93
Неадекватно задоволување на комун. услуги (вода, струја, лок.пат, превоз, хигиена и сл.)	56	75	131
Незадоволство од управно-правни работи (матич.служба, катастар, даночна служ. и сл.)	16	28	44
Несоодветна еко- заштита	26	38	64
Нешто друго, што?	0	0	0
Вкупно	386	678	1064

Дијаграм I

Вкупно анкетирани се 510 респоденти (200 во Скопје и 310 во 13 ЕЛС во РМ). Извор: Документација на проектот: „Граѓаните во одлучувањето за областите од локално ниво и значење” (Анкета-07), Скопје, Институт за социолошки и политичко-правни истражувања.

Второ. Се работи за искажаните најакутни потреби (еден одговор во форма на т.н. отворено прашање) од страна на респодентите, што се однесуваат на нив лично и на нивните семејства/домаќинства.

Резултатите (според фреквентноста) се гледат од табелата 2 (со графикани).

На поставеното прашање, „Во овој миг што Вам и на Вашето семејство Ви е најпотребно?” (отворено прашање) ги добивме следните резултати:

Табела 2 (состојба: декември, 2007 година):

Акутни основни потреби	Жителите на Скопје	Жителите на 13-те ЕЛС	Вкупно
Повеќе пари (плата, пензија, семеен буџет, животен стандард)	239	361	600
Вработување; подобра работа и работни услови	101	167	268
Други работи(подобри јавни услуги на локално ниво,подобра екологија, локален економ.развој, поволни кредити)	26	62	88
Потреби кои зависат од применетата политика (рамноправност,поголемо влијание на лок.самоуправа, мир, слобода, среќа и љубов)	13	12	25
Ништо не ми треба, добро е	13	6	19
Се ми е потребно (не се наведува што)	3	6	9
Не сум размислувал за тоа	5	6	11
Вкупно	400	620	1020

Дијаграм II

Извор: Ибид.

Според редоследот на потребите, сегашните резултати, се разликуваат од резултатите од блиското минато (2001/02 година).

Тогаш на прво место беше модалитетот: поголем семеен буџет; на второ место: вработување (на децата и на член на семејството); на трето место: социјална сигурност; здравје; услови за нормално живеење (ибид, 2006).

Значи, континуирано како “основни проблеми на поединците и нивните семејства” се јавуваат: невработеноста, недостигот на пари и сиромаштијата, а како потреби: вработување, поголем семеен буџет и поголема плата/пензија. Мошне ретко се појавуваат модалитетите како што се: “немам никакви проблеми” и “се ми е добро” (што се гледа од приложените податоци).

Несомнено дека државата како најголем социјален партнер со својата популација (иако тие не можат да бидат рамноправни), треба да се грижи (до определен степен) за својата популација. За тоа се потребни многу инструменти кои произлегуваат од позитивното право и од водењето на соодветната социјална политика, која треба да се темели на Уставот и на органските закони (на законите кои се однесуваат на јавните служби сфатени во Дигиевата смисла на зборот). Се чини дека е неопходно државата да се наврати на еден мошне значаен инструмент: на социјалната карта (во која, покрај другото, би се инкорпорирала приходната и расходната страна што ја имаат нејзините носители). Со т.н. “кошничка” може да се оценуваат само трошоците за храна, но и не за лековите и образованието, кои се повеќе паѓаат на товар на поединецот и неговото семејство/домаќинство.

Да не се толерираат договорите за работа во чија примена не се остварува правото на вработените на здравствено и пензиско осигурување. Да се активира работата на Бирото за привремено вработени лица, со цел тоа да биде контролирано од аспект на трудовата, здравствената и социјалната инспекција. Оваа посебно се однесува на категоријата “млади” (кои моментално имаат околу 40 години, а само по неколку месеци од пензиски работен стаж). Мерките на социјалната политика треба да се засноваат врз позитивното, пред се врз социјалното право. Неопходни се потранспарентни апликативни истражувања во однос на работната сила, децата, младите, старите и инвалидизирани лица. Треба да се прави разлика во однос на положбата на населението кое живее во градски локални заедници од населението што живее на село. Потребна е интерполација на населението кое претставува т.н. “полутани” (“со една нога се во град, а со дуга на село”), бидејќи нивната социо-економска положба се разликува од другите две категории во однос на местото на живеење.

Да се утврди висината на најниската и на највисоката плата, односно пензија, со цел лицата да бидат ставени во поеднаква и порамноправна положба, посебно во староста. Сиромаштијата да добие свои објективизирани параметри.

Тоа се само некои видувања што произлегуваат од реалното, што никогаш не може да биде еднакво со правните ситуации, но треба да се тендира кон соодветно приближување.

ЗАКЛУЧОК

Не е спорно дека современото право содржи елементи на социјалната политика. Тоа посебно доаѓа до израз во системските закони за чија примена се потребни најчесто соодветни подзаконски акти- како акти на Владата.

Дали самото постоење на правните норми без нивната адекватна примена се гаранција за социјалната сигурност и животниот стандард на граѓаните? Секако, не.

Достапноста на јавните служби кои имаат социјален карактер, посебно на локално ниво, е нов предизвик за корисниците на јавните услуги, кои не треба да се субординирани во однос на јавните служби, туку да имаат можности да бидат соодветно заштитени (освен ако не е во прашање остварувањето на пренесените надлежности од државата со кои се штити јавниот интерес на целокупната популација (на пример, во случај на епидемии и слично).

Информираноста за правата, за облиците на социјалната заштита, како и за управно-судската заштита, претставуваат новини за корисниците на Република Македонија, за разлика од државите на современа Европа. Тие новини се застапени во правото, но отсуствува нивната адекватна примена, која треба перманентно да се следи преку континуирани научни проекти со конкретни апликативни цели.

Користена литература

1. Бек, Еберхард (1998). Тези за ситуацијата на социјалната држава во Европа. Во: Социјалната држава помеѓу концептот и практиката, стр. 99-110 (Научен собир, 30.09. 1997 г.). Скопје:Фондација Фридрих Еберт,Канцеларија Скопје, цит:106,106 (193 стр.).
2. Gitter, Wolfgang (1996). Socialrecht, Munchen: Verlag C.H. Beck(s.449).
3. Диги, Леон:” Преображаји јавног права”(1928, 1997-превод), Београд: Геца Кон; Плато и Фонд за отворено друштво,цит.од стр. 34-72 (изд. 1929, стр.206).
4. Кожев, Александар:”Феноменологија права”(1981, 1984 прев.). Београд: Нолит. Службени лист СФРЈ,цит.206 .(прев. 1984, стр. 343).
5. Мирјаниќ, Жељко, Савиќ, Снежана:(2003).Социјално право са основама права. Банаљука: Филозофски факултет.
6. Public Policy in Central and Eastern Europe(2003).Theories, Methods, Practices: NISPA see.
7. Ружин, Нано (2001). Европско социјално право. Скопје: Фондација Фридрих Еберт(стр.491)
8. Сланинка-Динева, Мирјана(1991/1).Некои аспекти на социјалното право. Во: Дефектолошка теорија и практика, Скопје, стр. 125-130.
9. Сланинка-Динева, Мирјана (2006). Јавните установи во Република Македонија. Во: Функционирањето на установите на локално ниво (студија, повеќе автори). Скопје:ИСППИ(51,52-цит), стр. 1-105.
10. Социјалната положба на населението во Република Македонија(2003).Скопје:ИСППИ, Friedrich Ebert Stiftung,ЗОР (три научни собири).
11. Трајковски, Димитрија (2006/1).Примена на принципите на општата управна постапка во Република Македонија. Во:Годишник на ИСППИ. Скопје: ИСППИ,од стр. 229-236,стр.296.
12. Чонева, Љубица (2007).Социјалната политика во Република Македонија и нејзината европска концепција (стр.155-160). Во:Република Македонија на патот кон НАТО и ЕУ -состојби и перспективи (зборник на трудови). Скопје: ФОН (стр.357).